

אמנויות בחינוך המיוחד

מתוך: תל"ם בחנ"מ – תכנון למידה משמעותית בחינוך המיוחד - עקרונות, הנחיות וכלים לצוותי חינוך לתכנון פדגוגי מיטבי, לכלל מסגרות הלימוד לתלמידים עם צרכים מיוחדים ברצף הגילאים: 21-3, אגף א' חינוך מיוחד, תשע"ח.

הוראת אמנויות

"למידת האמנויות מאפשרת התנסות בגיוון ובשוני, מאחר והן מזמנות דרכים רבות לראות את העולם ולפרשו. לימודי האמנויות מאפשרים לתלמידים לגלות איכויות של חוויה וניסיון, שאינם יכולים לעלות ממקור אחר" (אייזנר, 1998)¹.

תחום האמנות כולל את המקצועות הבאים:

- אמנות חזותית
- מוסיקה
- מחול
- תיאטרון
- קולנוע ותקשורת

הוראת האמנויות על כל היבטיה מהווה חלק מתכניות הלימודים, ועליה להיות חלק מלימודיו של כל תלמיד ועל אחת כמה וכמה תלמיד עם צרכים מיוחדים בכל רמות התפקוד ובכל שכבות הגיל.

מקצועות האמנות מהווים שפה נוספת, ובמקרים מסוימים אף שפה יחידה, דרכה תלמידים ככלל ועם צרכים מיוחדים בפרט, יכולים לבטא את עצמם ואת עולמם הפנימי. העיסוק באמנויות מאפשר לתלמידים ביטוי רגשי וקוגניטיבי שונה מזה הנדרש מהם במקצועות השונים. בנוסף, תחומי האמנויות עשויים לתרום לחיבור בין תחומי דעת ובין תחומי עניין שונים בחייהם של התלמידים. טיבן הייחודי של האמנויות והמגוון העשיר של ההתנסויות פותח בפני התלמיד אפשרויות רבות של חווית הצלחה לצד הזדמנויות לקידום תפקודי הלומד השונים.

נקודה למחשבה...

החוויה האמנותית היא חושית, רגשית ואינטלקטואלית. האם הלמידה חייבת להיות מדוברת או שהיא מתרחשת גם ללא הצגת מסרים מילוליים?

2

¹ אייזנר, 1998, בתוך ארז א., 2008, מחשבות מחול, העצמה במחול ובתנועה- הרהורים על תרומתם של המחול והתנועה להעצמה האישית ולהעצמת תהליכי למידה בחינוך המיוחד

מדינת ישראל
משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
אגף א' חינוך מיוחד

הוראת אמנויות לתלמידים עם צרכים מיוחדים

עקרונות לתכנון הלימודים וההוראה

- ✓ תכני הלימוד באמנויות לתלמידים עם צרכים מיוחדים בכל סוגי המסגרות, המוגבלויות ורמות התפקוד מתבססים על [תכניות לימודים קיימות או מתהוות של האגף לאמנויות](#) המיועדות לתלמידים בחינוך הרגיל. תכניות הלימודים והנחיות המפמ"ר מהוות נקודת מוצא ובסיס ידע תיאורטי לתכנון הלימודים בחינוך המיוחד.
- ✓ הוראת מקצועות האמנות [תותאם לצרכי התלמידים ולמאפייני התפקוד שלהם](#), תוך שיתוף פעולה בין מומחים מתחום האמנות לבין מומחים מהחינוך המיוחד.
- ✓ תחום האמנויות מהווה חלק מתחומי הליבה המחייבים בחינוך המיוחד.
- ✓ מקצועות האמנות שיילמדו בשכבות הגיל השונות מתוך חמשת תחומי האמנות שפורטו לעיל, נתונים לבחירת מנהל המוסד החינוכי והצוות.
- ✓ בחינוך הרגיל (שילוב וכיתת חינוך מיוחד) על מנהל המסגרת לבחור מקצוע אמנות אחד לפחות; בבתי ספר לחינוך מיוחד כוללת תכנית הליבה הוראה של שני מקצועות אמנות לפחות.
- ✓ הציר המוביל בתכניות ההוראה של מקצועות האמנות שנבחרו, יתבסס על תכנים אמנותיים, תוך חיבור לתכנים שונים הנלמדים במהלך השנה במגוון תחומים כגון: חגים ומועדים, עונות השנה, תחומי דעת ואירועי אקטואליה. תכנים אלו יהוו אמצעי להוראת התוכן האמנותי.

נקודה למחשבה...

האם החינוך המיוחד האמנות מערבת את תחומי הדעת, הקניית המיומנויות הנדרשות או שהיא צומדת בפני עצמה?

- ✓ הוראת האמנויות תתקיים תוך חיבור [לעקרונות הלמידה המשמעותית](#).
- ✓ טיפוח כישורים אמנותיים יתקיים תוך התבוננות באמנות ובתוצריה עפ"י אמות מידה אמנותיות, תוך אמונה ביכולתם של תלמידים עם צרכים מיוחדים להגיע לתוצרים אמנותיים על אף מגבלותיהם.
- ✓ הוראת האמנויות תכלול התנסות ביצירה בתחומי האמנות השונים לצד העשרת ידע ולימודים עיוניים.
- ✓ הוראת האמנויות תלווה בצפייה חווייתית בהצגות, סרטים ומופעים וכן בביקורים במוזיאונים ובמפגשים עם יוצרים. הביקורים והמפגשים יתקיימו תוך התאמת אופי ההתנסות, ההדרכה והתכנים למאפייני התלמידים, וכן תוך הכנה מוקדמת של התלמידים לקראת הביקור ועיבוד החוויה לאחר הביקור.

הקצאת שעות ללימודי אמנויות

תלמידים עם צרכים מיוחדים ילמדו עפ"י הקצאת השעות לשכבת הגיל המקבילה בחינוך הרגיל לפחות.

להלן הקצאת השעות ללימודי אמנויות בחינוך הרגיל.

קדם יסודי	יסודי	חטיבת ביניים	חטיבה עליונה
בהתאם לעקרונות העבודה בחינוך הקדם יסודי וכחלק מסדר היום בגן	2 ש"ש לפחות	בחינוך הרגיל אין חובת למידה של אמנויות בחטיבת הביניים. ניתן לבחור ב- 2 ש"ש אמנויות מתוך מגוון המקצועות באשכול לימודי הבחירה בחט"ב. לתלמידים עם צרכים מיוחדים בחינוך הרגיל (שילוב, כיתות חינוך מיוחד) מומלץ בכל מקרה לכלול אמנויות במקצועות הנלמדים. לתלמידים בבתי ספר לחינוך מיוחד יש ללמד 2 ש"ש לפחות במקצועות האמנות שייבחרו ע"י המוסד החינוכי.	בחינוך הרגיל אין חובת למידה של אמנויות בחטיבה העליונה. תלמידים עם צרכים מיוחדים הניגשים לבחינות הבגרות ילמדו עפ"י הקצאת השעות למגמות האמנות השונות. לתלמידים עם צרכים מיוחדים בחינוך הרגיל (שילוב, כיתות חינוך מיוחד) שאינם ניגשים לבחינות הבגרות מומלץ לכלול אמנויות במקצועות הנלמדים. לתלמידים בבתי ספר לחינוך מיוחד יש ללמד 2 ש"ש לפחות במקצועות האמנות שייבחרו ע"י המוסד החינוכי.

להרחבה בנושא הקצאת שעות:

[מסמך מתנ"ה](#)

הוראת אמנויות, טיפול באמנויות ומה שביניהם

בתכנון הלימודים באמנויות יש להבחין בין הוראת אמנויות לבין טיפול באמצעות אמנות מבחינת צוות, לומדים, זמנים ותכנים, תוך איתור נקודות השקה בין שני התחומים שיש בהן כדי לקדם יעדים אישיים של התלמידים ולתרום ללמידת הנושא.

החינוך לאמנויות הוא חינוך להבעה, ליצירתיות וליצירת תוצר אמנותי, ומעבר לכך הוא חינוך לרכישת שפה, לטיפוח ערכי אסתטיקה, להערכת נכסי תרבות ולצריכת אמנות כאזרחים בוגרים ופעילים בקהילה, ובקצה המנעד לטיפוח אמן יוצר.

בשונה מכך הטיפול באמצעות אמנויות הינו מקצוע העוסק בטיפול רגשי על ידי תהליכי יצירה והבעה וכולל שישה תחומי התמחות: אמנות חזותית, מוסיקה, תנועה, דרמה, פסיכודרמה וביבליותרפיה. "מטרת העל של המטפל באמנויות היא לטפח כוחות נפשיים ולחזק את כושר ההסתגלות של האדם" (תקנון האתיקה של י.ה.ת, 2006)². לעיסוק באמנויות יש השפעה גם בהיבט תרפויטי, בין אם עוסקים בו בדרך טיפולית ובין אם כתחום דעת. כלומר, גם להוראת האמנות כתחום דעת יש איכויות מרפאות, אך היא אינה מהווה טיפול ומבוצעת על ידי מורים, בעוד שהטיפול באמנות מתבצע על ידי מטפלים בלבד.

נקודה למחשבה...

כאיזה אופן מודרני אפוא ומתקיימים בין אמנות כתחום דעת ואמנות כטיפול?

האם נכון להציג ציור של תלמיד צעיר במסגרת טיפול באמנות בתצורה?

2

² תקנון האתיקה של י.ה.ת. 2006 מתוך קווים מנחים לעבודת עובדי הוראה ממקצועות הבריאות ומטפלים באמצעות אמנויות במערכת החינוך, חוברת למנהלים בחינוך המיוחד, למומחי תחום ממקצועות הבריאות ולעו"ה ממקצועות הבריאות תשע"ה- טיוטה

אמנויות בחינוך המיוחד

- [מתנ"ה – מארז תכנון, ניהול והיערכות](#), משרד החינוך, המנהל הפדגוגי
- [אבני דרך ללמידה משמעותית](#), משרד החינוך, 2014, תשע"ד
- [תכניות לימודים באמנויות](#) לחינוך היסודי והעל יסודי בחינוך הרגיל
- [הוראת אמנויות בקרב תלמידים עם צרכים מיוחדים](#), אגף אמנויות, המזכירות הפדגוגית
- אייזנר, 1998, בתוך ארז א., 2008, מחשבות מחול, העצמה במחול ובתנועה- הרהורים על תרומתם של המחול והתנועה להעצמה האישית ולהעצמת תהליכי למידה בחינוך המיוחד
- תקנון האתיקה של י.ה.ת. 2006 מתוך קווים מנחים לעבודת עובדי הוראה ממקצועות הבריאות ומטפלים באמצעות אמנויות במערכת החינוך, חוברת למנהלים בחינוך המיוחד, למומחי תחום ממקצועות הבריאות ולעו"ה ממקצועות הבריאות תשע"ה- טיוטה